

VECĀKU LĪDZDALĪBA SĀKUMSKOLAS SKOLĒNA LASĪTPRASMES UN LASĪTINTERESES VEIDOŠANĀ

The Participation of Parents in the Development of Pupils' Reading Skills and Interests

Svetlana Ušča

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija

Mārīte Rozenfelde

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija

Regina Ogrīņa

Rēzeknes 5.vidusskola

Aija Vindeče

Rēzeknes PII „Rūķītis”

Abstract. *The skill of reading and comprehension of a written text will have a significant impact on the quality of life: during school years the reading effectiveness ensures optimal learning conditions, but in the long term – inclusion in today's economical, social and cultural processes. The studies on pupils' literacy (OECD, ADORE, etc.) show that the average level of literacy is not high. It is necessary to pay more attention to the pupils' reading skill at the primary school, as well as to the development of reading interests and motivation. Not only teachers but also parents should be actively involved in this process. The aim of the paper – on the basis of literature analysis and obtained questionnaire results of the project „Reading with Ease and Fun – REF”, 2015-1-BG01-KA201-014354, to draw attention to the role of parents and their responsibility in the development of child's reading skill and interest.*

Keywords: *literacy, 6-11 years old pupils, parents.*

Ievads

Introduction

Pētījumi par skolēnu lasītprasmi, tādi kā OECD pētījums (Geske & Ozola, 2007; OECD, 2010), Eurydice pētījums „Lasītprasmes mācīšana Eiropā: konteksts, rīcībpolitika un prakse” (2009), „ADORE: Pusaudžu ar lasīšanas grūtībām apmācība. Salīdzinošais pētījums par labu praksi Eiropas valstīs” (Garbe et al., 2009) ļauj secināt, ka sabiedrībā, kurā arvien vairāk ienāk dažāda veida tehnoloģijas, skolēnu interese par lasīšanu un motivācija to darīt mazinās, rezultātā cieš lasītprasmes līmenis. Ir konstatēta cieša sakarība starp skolēnu interesi par lasīšanu un vidējiem sasniegumiem (Geske & Ozola, 2007) un

secināts, ka augsts lasītprasmes līmenis nodrošina optimālus mācīšanās nosacījumus (Gurung & Schwartz, 2009), jo ir priekšnosacījums, ka nākotnē skolēni varēs labi apgūt citu mācību priekšmetu - matemātikas, vēstures, ģeogrāfijas, bioloģijas, ķīmijas, fizikas - saturu (ALIRANA, 2015). Ilgtermiņā lasītprasme būtiski ietekmē dzīves kvalitāti, bet zems lasītprasmes līmenis var ietekmēt skolēna vispārējo attīstību, mazināt viņu kapacitāti, kā arī apgrūtināt iekļaušanos mūsdienu mainīgajā sabiedrībā.

Dažkārt ir maldīgs priekšstats, ka izglītības iestāde ir vienīgā institūcija, kas atbildīga par lasītprasmes, lasītintereses un motivācijas veidošanos. Pētījumi (Hood, Conlon & Andrews, 2008; Mullis et al., 2007; Reardon, 2011; Xu, 2012) liecina, ka šai procesā nozīmīga bērna vecāku līdzdalība, viņu atbalsts un ieinteresētība.

Raksta mērķis – balstoties uz literatūras analīzi un projektā „Reading with Ease and Fun – REF” (2015-1-BG01-KA201-014354) iegūtajiem rezultātiem, pievērst uzmanību vecāku lomai un atbildībai bērna lasītprasmes un intereses veidošanā.

Literatūras analīze *The analysis of literature*

Lasītprasme ir sarežģīts konstrukts, jo ietver sevī vārda skaņu formas atveidošanu pēc tā grafiskā apzīmējuma: rakstu zīmju, teksta, simbolu uztveršana, saprašana un izteikšana ar skaņām, vārdiem, teikumiem (runāšana). Paralēli tas ir arī process, kurā tiek uztverts un novērtēts lasītā teksta saturs un tā izmantošanas iespējas. Lasītprasmi veido tādi pamatkomponenti kā motivācija (tiekšanās pēc zināšanām, prasmēm, interese par lasāmo), operativitāte (tiek panākta ar speciālām darbībām) un kontrole/paškontrole (Artelt, 2001, Schneider & Hasselhorn, 2008; Skujiņa et al, 2011; Zumbach & Mandl, 2008; Эльконин, 1998).

Vairums gadījumos lasītprasme tiek apgūta un pilnveidota 6 – 11 gadu vecumā. Tas ir sākumskolas posms, kad bērnu attīstības robežas nosaka viņa individuālās attīstības līmenis un īpatnības un ietekmē dažādi apkārtējās vides faktori, vecāku un skolotāja personība, kas, savstarpēji ietekmējoties, veido bērna personību (Fišers, 2005). Tiek uzsvērts, ka lasītprasmes attīstību veicina izglītības satura integrācija, kas tiek īstenota apstākļos, kad notiek dažādu mācību priekšmetu skolotāju un vecāku sadarbība, ģimenē tiek veicināta lasīšana un lasīt interese kopumā (Upeniece & Šenne, 2014).

Sākumskolā apgūtā prasme lasīt un izprast rakstīto tekstu turpmākajos mācību gados un tālākā nākotnē būtiski ietekmēs dzīves kvalitāti, jo lasīšanas efektivitāte nodrošina optimālus mācīšanās nosacījumus, bet ilgtermiņā – iekļaušanos mūsdienu ekonomiskajās, sociālajās un kultūras norisēs.

Ir pētījumi, ka svarīgs faktors lasītprasmes apgūvē ir vecāku iesaistīšanās (Hood, Conlon & Andrews, 2008; Torppa et al., 2006). Svarīgas ir pašu vecāku lasīšanas intereses un paradumi, kā arī grāmatu pieejamība, bet vēl nozīmīgāka kopā un priekšā lasīšana, kopīga piedalīšanās dažādās lasīšanas aktivitātēs (Lasītprasmes mācīšana Eiropā: konteksts, rīcībpolitika un prakse, 2011). Vecāku uzvedība un attieksme pret sava bērna mācību darbību lielā mērā ietekmē mācību vidi, līdz ar to intereses izrādīšana par bērna panākumiem lasīšanā, kopīga lasīšana, bibliotēkas apmeklēšana u.tml. aktivitātes sekmē bērna sasniegumus lasīšanā.

Vecāku pozitīvā attieksme, kontrole, kas īstenojas kā apgūtā pārbaude un palīdzība, saskaroties ar grūtībām, sekmē augstāka lasītprasmes līmeņa sasniegšanu un motivācijas lasīt veidošanos (Patall et al, 2008; Xu, 2012).

Pētījumos (Dearing et al., 2004; Mullis et al., 2007) secināts, ka bērna lasītprasmes līmeni ietekmē vecāku izglītības līmenis, viņu sociālais statuss un nodarbinātības līmenis. Skolas vecuma bērnu vidū ir vērojama liela starpība lasītprasmes ziņā atkarībā no ģimenes ienākuma līmeņa, turklāt lasīšanas prasmju atšķirības atkarībā no ienākuma līmeņa būtiski palielinājušās pēdējo piecdesmit gadu laikā (Reardon, 2011). Savukārt vecāku līdzdalība sekmē bērna sasniegumus, sevišķi tajās ģimenēs, kurās vecākiem ir salīdzinoši zems izglītības līmenis (Horvat, Weininger & Lareau, 2003).

Vecāki var būt teicami izglītojošo aktivitāšu, tostarp lasītprasmes apguves, organizētāji (Sénéchal & Young, 2008). Ārpusskolas aktivitātes valodas attīstībai unlaiks, ko bērns pavada mājās lasot un saņemot vecāku atbalstu, sekmē sasniegumus lasīšanas apgūvē (Fryer & Levitt, 2006; Hart & Risley, 1995). Pirms lasītprasmes apguves un tās sākumposmā svarīgi, lai vecāki lasītu bērnam priekšā, jo tas rada interesi par rakstīto vārdu. Diemžēl Latvijā veiktie pētījumi liecina, ka 46,4 % tēvu un 29,8 % mammu saviem bērniem lasa priekšā nepietiekami bieži; priekšā vispār nelasa 19,6 % tēvu un 7,9 % mammu; tikai dažas reizes mēnesī lasa 26,8 % tēvu un 21,9 % mammu. Pētījumā konstatēta nozīmīga sakarība: zemie priekšā lasīšanas rādītāji cieši saistīti ar pašu vecāku pieredzi bērnībā. 47,5 % vecāku atzīst, ka bērnībā viņiem ir nepietiekami vai reti lasīts priekšā (Vanags, 2014).

Teorētiskās literatūras analīze norāda uz nepieciešamību aktualizēt vecāku līdzdalības lasītprasmes apgūvē nozīmi, jo lasītprasmes attīstīšana ir gan vecāku, gan skolas kopējā atbildība.

Pētījuma metodoloģija *Research methodology*

Pētījums tika veikts projekta „Reading with Ease and Fun – REF” ietvaros. Vecākiem, viņu bērniem un skolotājiem tika piedāvātas anketas ar jautājumiem,

kas saistīti ar respondentu lasīšanas paradumiem un attieksmi pret lasīšanu. Rakstā uzmanība tiek pievērsta vecāku atbilžu analīzei, akcentējot jautājumus, kas saistīti ar viņu līdzdarbību bērnu lasītprasmes attīstīšanā un personīgo pieredzi bērnībā. Lai labāk izprastu situāciju, papildus tika organizēta fokusdiskusija.

Anketēšanā piedalījās 7-11 gadus vecu skolēnu 143 vecāki. Iegūtie dati tika kodēti un apstrādāti SPSS programmā. Fokusdiskusijā piedalījās 16 vecāki. Rezultātu analīzē tika izmantota kontentanalīze.

Pētījuma rezultāti *Research results*

Fokusdiskusija tika organizēta ar mērķi noskaidrot vecāku attieksmi pret lasīšanu. Rezultāti liecina, ka vecāki labi apzinās lasīšanas nozīmi bērna attīstībā. Analizējot un sistematizējot pētāmā materiāla saturu, jēdzieniski tika izdalīti trīs skolēna attīstības aspekti: izglītojošais, attīstošais un socializācijas aspekts (skat. 1. att.)

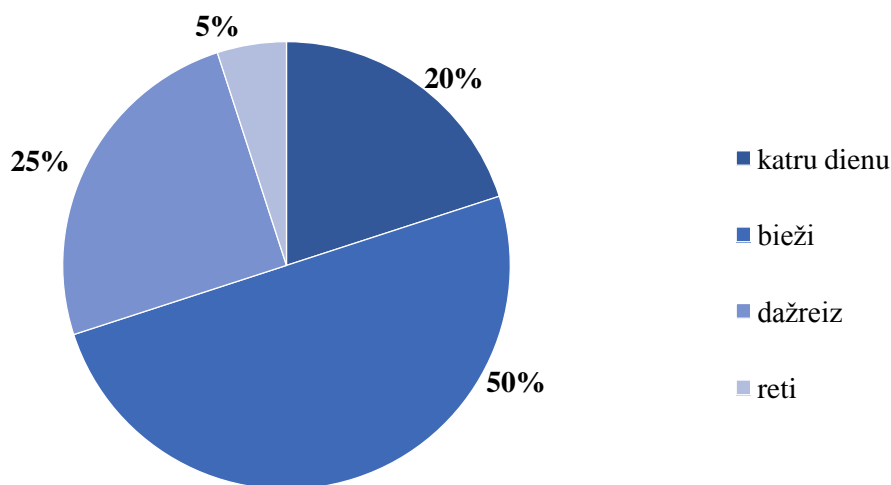

1.att. Lasīšanas ietekme uz sākumskolas skolēna attīstību (vecāku atbildes)
Fig.1 The effect of reading on the development of primary school's pupils (parents' answers)

Rezultāti liecina, ka teorētiski vecāki izprot lasīšanas nozīmi vispusīgā sava bērna attīstībā, saskatot dažādos aspektus. Tomēr tas ir nepietiekami. Svarīgi, kā un cik lielā mērā vecāki iesaistās, lai radītu bērnam interesi par lasīšanu, palīdzētu labāk apgūt lasītprasmi, kādu piemēru ar savu attieksmi un darbību rāda. Lai to noskaidrotu, tika analizētas atbildes uz anketas jautājumiem.

Tā kā svarīgs faktors bērna lasītintereses veidošanai un lasītprasmes apguves veicināšanai ir tas, vai vecāki lasa bērnam priekšā, uzmanība tika pievērsta atbildēm par priekšā lasīšanas biežumu.

Anketēšanas rezultāti liecina, ka mazāk par trešdaļu vecāku (31,9 % respondentu) to dara katru dienu vai bieži, bet 10,6 % respondenti to dara reti. Pārējie respondenti atzina, ka lasa bērniem priekšā dažreiz. Salīdzinot atbildes projektā iesaistītajās valstīs, redzam, ka aktīvāki ir vecāki Spānijā (40 % atbildēja katru dienu) un Bulgārijā (32 %), savukārt 38,1 % vecāku no Turcijas atbildēja, ka lasa bērnam priekšā reti. Latvijas respondentu atbilžu sadalījums redzams 2. attēlā.

2.att. Vecāku atbildes uz jautājumu “Cik bieži Jūs lasījāt savam bērnam, pirms viņš/viņa iemācījās lasīt?”

Fig.2 Parents' answers to the question „How often had you been reading to your child, before s/he has learned to read?”

Detalizēta atvērto jautājumu analīze liecina, ka vecāki izprot lasīšanas nozīmi bērna attīstībā. Vecāki uzsver, ka lasīšana “*ir nepieciešama cilvēka intelektuālajai attīstībai*”; “*attīsta bērna redzesloku, uzlabo atmiņu*”; “*rada iespēju izdzīvot dažādas emocijas, notikumus, veidot vērtību sistēmu*”; “*attīsta fantāziju, iztēli, garīgi pilnveido personību*” u.tml. Tomēr daļa vecāku neizprot savu lomu bērna lasītprasmes attīstībā, nevelta pietiekamu uzmanību bērna intereses par lasīšanu veidošanā, jo 25 % vecāku bērnam lasa priekšā dažreiz, bet 5% - reti. Šādam rezultātam varētu būt dažādi cēloņi:

- vecāku aizņemtība;
- izglītības līmenis: 20 % respondentu ir vidusskolas, bet 10 % - pamatskolas izglītība;
- pašu pieredze bērnībā: 35 % respondentu atzīst, ka viņiem bērnībā lasīts priekšā reti, bet 55 % šādu faktu neatceras;

- neieinteresētība par lasīšanu: 40 % respondentu atzīst, ka brīvajā laikā lasa reti, 14 % respondentu noteikti dot priekšroku citām aktivitātēm.

Manna – Vitneja testa rezultātu analīzē konstatētas būtiskas ($p \leq 0,05$) atšķirības (skat. 1.tab.) atbildēs par bērna kā lasītāja gaumi.

1.tab. Atšķirības bērnu un vecāku atbildēs par lasīšanas gaumi
Table 1 Differences in children's and parents' answers about reading tastes

Žanrs	p	Mean Rank	
		skolēni	vecāki
Stāsti	0,027	24,00	17,00
Piedzīvojumi	0,011	25,50	16,50
Enciklopēdijas	0,011	24,50	16,50

Visos gadījumos skolēnu/bērnu vērtējums ir augstāks nekā vecākiem. Iespējams, vecāki pilnībā nepārzina bērna lasītāja gaumi, jo, tiklīdz bērns sāk patstāvīgi lasīt, vecāki mazina savu līdzdalību šī procesa tālākā attīstībā. Varbūt tieši pretēji - bērni uzsver kaut ko, kas viņiem palicis atmiņā kā atsevišķs darbs, bet vecāki vērtē bērna gaumi ilgtermiņā.

Iegūtie rezultāti ļauj pieņemt, ka liela daļa vecāku nepietiekami iesaistās, lai sekmētu bērnu lasīt intereses un lasītprasmes veidošanos. Nepieciešams aktivizēt vecāku līdzdalību, organizējot kopīgus pasākumus, lasījumus skolā un ārpus tās, iespējams, pat dažu dienu nometnes skolu brīvdienās.

Secinājumi

1. Sākumskolas skolēnu lasīt intereses un lasītprasmes veidošanos un augstāka līmeņa sasniegšanu sekmē vecāku līdzdalība lasīšanas procesā, viņu attieksme un uzvedība.
2. Kaut arī teorētiski vecāki ir izglītoti par lasīšanas ietekmi uz bērna attīstību, kopumā viņu līdzdalība praktiskajā lasīt intereses un lasītprasmes veidošanās procesā ir nepietiekama.
3. Nepieciešama diskusija par veidiem, kas sekmētu skolas un ģimenes sadarbību un vecāku līdzdalību lasīt intereses un lasītprasmes veidošanās procesā.

Summary

Reading and comprehension skills acquired in the primary school will have a crucial effect on life quality in the coming school years and nearest future, because reading effectiveness ensures optimal learning conditions, while in the long term – inclusion in today's economical, social and cultural processes. Studies (Hood, Conlon & Andrews, 2008; Mullis et

al., 2007; Reardon, 2011; Xu, 2012) indicate that in the process of reading acquisition, parents' participation, their support and involvement are significant. It helps to achieve higher reading skill level and the development of reading motivation (Patall et al, 2008; Xu, 2012).

The analysis of theoretical literature indicates to the necessity to draw attention to the importance of parental involvement in reading skill acquisition because reading skill development is the responsibility of both parents and teachers.

A focus group discussion has been arranged with the aim to ascertain the parents' attitude towards reading. 16 parents have participated. The results show that parents are well aware of the significance of reading in the development process of a child. In the analysis and systematization of the subject material contents, three conceptual aspects of pupil's development were identified: educational, development and socialization aspect. Parents point out that reading „is necessary for the intellectual development“; „broadens their horizons, improves memory“; „provides with the opportunity to live through various emotions, events, create the system of values“; „develops a fantasy, imagination, develops a personality mentally“, etc.

The results of the questionnaire show that less than one-third of the parents (31,9 % of respondents) had been reading to their children every day or often before they have learned to read while 10,6 % of respondents had been doing that rarely. The rest of the respondents admitted, that they had been reading sometimes.

Although parents realize the importance of reading in the child's development, a part of them are unaware of their importance in the development of reading skill, do not pay enough attention to the formation of child's interest in reading. There might be several reasons for this result:

- parents' busyness;
- the level of education: 20 % of respondents have secondary, but 10 % – basic education;
- their own childhood experience, as 35 % of respondents admit that their parents had rarely been reading to them while 55 % do not remember this fact;
- being uninterested in reading: 40 % of respondents admit that in their free time they read rarely, 14 % of respondents definitely prefer other activities.

Obtained results show that there is a necessity to promote parental involvement, organizing joint activities, reading sessions at school and outside the school, probably even a few day camps during the holidays.

Conclusions

1. Parental involvement in the reading process, their attitude and behavior promotes the development of primary school pupils' reading interest and reading skill and achievement of its' higher level.
2. Even though parents are aware of the reading effect on the child's development theoretically, overall, their involvement in the practical process of reading skill and interest development is insufficient.
3. There is a necessity in the discussion of ways that would promote the cooperation and parental involvement in the process of child's reading interest and skill development.

Literatūra References

- ALIRANA (2015). *Labas un nostiprinātas valodas prasmes sākumskolā*. Pieejams <http://www.alirana.lv/blogs/category2>
- Artelt, C. (2001). Lesekompetenz: Textkompetenz und Ergebnisse. In J. Baumert (Hrg.), *PISA 2000. Basiskompetenz von Schülerinnen und Schülern im internationalen Vergleich* (S. 69–137). Oplanden: Lesk + Budrich.
- Dearing, E., McCartney, K., Weiss, H. B., Kreider, H., & Simpkins, S. (2004). The promotive effects of family educational involvement for low-income children's literacy. *Journal of School Psychology, 42*, 445–460.
- Fišers, R. (2005). *Mācīsim bērniem domāt*. R., RaKa.
- Fryer, R. G., Jr. & Levitt, S. D. (2006). The Black-White Test Score Gap Through Third Grade. *American Law and Economic Review 8* (2), pp. 249-281.
- Garbe, C. (2007). Lesen – Sozialisation – Geschlecht. Geschlechterdifferenzierende Leseforschung und -Förderung. In A. BertschiKaufmann, ed. *Lesekompetenz – Leseleistung – Leseförderung. Grundlagen, Modelle und Materialien. Seelze: Klett und Balmer; Friedrich Kallmeyer*, pp. 66–82.
- Geske, A., & Ozola, A. (2007). *Skolēnu sasniegumi lasītprasēm Latvijā un pasaulē*. Rīga, LU Akadēmiskais apgāds.
- Gurung, A., & Schwartz, B. (2009). *Optimizing teaching and learning practicing pedagogical research*. Willey-Blackwell.
- Hart, B. & Risley, T. R. (1995). *Meaningful Differences in the Everyday Experience of Young American Children*. Baltimore: Paul H. Brookes Publishing Co.
- Hood, M., Conlon, E., & Andrews, G. (2008). Preschool home literacy practices and children's literacy development: A longitudinal analysis. *Journal of Educational Psychology, 100*, 252–271.
- Horvat, E. M., Weininger, E. B., & Lareau, A. (2003). From social ties to social capital: Class differences in the relations between schools and parent networks. *American Educational Research Journal, 40*, 319–351.
- Lasītprasmes mācīšana Eiropā: konteksts, rīcībpolitika un prakse* (2011). Pieejams http://eacea.ec.europa.eu/education/Eurydice/documents/thematic_reports/130LV.pdf
- Mullis, I. V. S. et al. (2007). *PIRLS 2006 international report: IEA's progress in international reading literacy study in primary schools in 40 countries*. Chestnut Hill, MA: TIMSS and PIRLS International Study Center.
- OECD (2010). *PISA 2009 Results: Overcoming Social Background – Equity in Learning Opportunities and Outcomes. Volume II*. Paris: OECD.
- Patall, E. A., Cooper, H., & Robinson, J. C. (2008). Parent involvement in homework: A research synthesis. *Review of Educational Research, 78*, 1039–1101.
- Reardon, S. (2011). The Widening Academic Achievement Gap Between the Rich and the Poor: New Evidence and Possible Explanation. In *Whither Opportunity? Rising Inequality, Schools, and Children's Life Chances*. New York: Russell Sage Foundation, pp. 91-116.
- Schneider, W., & Hasselhorn, M. (Hrsg.) (2008). *Handbuch der Pädagogischen Psychologie, Band 10*. Göttingen; Bern; Wien; Paris: Hogrefe, S. 771.
- Sénéchal, M., & Young, L. (2008). The effect of family literacy interventions on children's acquisition of reading from kindergarten to grade 3: A meta-analytic review. *Review of Educational Research, 78*, 880–907. doi:10.3102/0034654308320319

- Skujiņa, V., Anspoka, Z. u.c. (2011). *Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Jelgava: Jelgavas tipogrāfija.
- Torppa, M., Poikkeus, A. M., Laakso, M. L., Eklund, K., & Lyytinen, H. (2006). *Predicting delayed letter knowledge development and its relation to grade 1 reading achievement among children with and without familial risk for dyslexia*. *Developmental Psychology*, 42, 1138–1142.
- Upeniece, I., & Šenne, A. (2014). Notikusi konference valodu skolotājiem par lasītprasmes veicināšanu. Pieejams http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/maseminari/2014/20141204_par_lasitprasm_konferenci.pdf
- Vanags, E. (2014). *Pētījumi: jo regulārāk lasīsi priekšā bērnam bērībā, jo labāk viņam veiksies karjeras veidošanā*. Pieejams <http://www.mammamuntetiem.lv/articles/30836/petijumi-jo-regularak-lasisi-prieksa-bernam-berniba-jo-labak-vinam-veiksies-karjeras-veidosana/>
- Zumbach, J., & Mandl, H. (2008). *Pädagogische Psychologie in Theorie und Praxis*. Göttingen: Hogrefe Verlag GmbH & Co, S. 353.
- Xu, J. (2012). Predicting students' homework environment management at the secondary school level. *Educational Psychology*, 32, 183–200.
- Эльконин, Д. Б. (1998). *Развитие устной и письменной речи учащихся*. Москва: Академия.